

VÄLISVÄRVI UURIMISEST EESTI LINNADES. KUHU EDASI?

Pille Vilgota, Kätlin Kaganoviš

2015. ja 2016. a suvel on Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja konserveerimise osakonna üliõpilased teinud mitmes Eesti linnas suuremahulisi viimistlusuuringuid, võttes ühe hoone asemel luubi alla ühe piirkonna tervikuna. Kuna hoonete välisvärvi dokumenteerivad allikaid on vähe, puudub oluline osa alusmaterjalist, mille põhjal ajaloolist värvi uurida. See ei puuduta mitte ainult mälestisi, muinsuskaitse- ja miljööväärtuslike alade hooned, vaid meid ümbritsevat ehitatud keskkonda ja arhitektuurset identiteeti laiemalt.

Värviuuringute käigus uuriti kokku 110 puitvoodriga maja välisviimistlust Tallinnas Kassisaba asumis (30 maja)¹, Valgas (2015. a 38 maja), Paines (2016. a 9 maja), Rakvere vanalinna muinsuskaitsealal (2016. a 14 maja) ja Kuressaare keskkonnas (2016. a 19 maja).

Majad valiti välja piirkonnale omaste vanemate hoonetüüpide seast (ehitatud enne 1940. a). Valimi koostamise põhimõtted ja tööde eesmärk varieerus linnati, sõltudes ka kohaliku omavalitsuse vajadustest ja Muinsuskaitseametiga maakonnainspektorite soovitudest. Rakveres, Paines ja Kuressaares, kus uuritud hooned on mälestised või paiknevad miljööväärtuslikus piirkonnas, koostatakse nende omanikele värvipassid. Valgas uuriti linnapilti laiemalt, sest linnavalitsus soovis üldist kokkuvõtet ja abimaterjali, millele toetuda fassaadivärvi kooskõlastamisel.

Kõikide majade puhul vaadati läbi esmane arhiivimaterjal, et tuvastada nende ehitusaeg ja ümberehitused. Välitöödel tehtud sondaaže, kogutud mikroproove ja neist hiljem valmistatud mikrolihve (e mikroproovide ristlõikeid) analüüsides ja kõrvutades moodustus iga hoone viimistlusajaloost ülevaade. Uurimisküsimused, millele keskenduti, olid muu hulgas esimese (ehitusaegse) tervikliku viimistluslahenduse väljaselgitamine, viimistluskihtide stratigraafia e ajalise järgnevuse dokumenteerimine ning mitmetoonilise värvilahenduse (põhivärvi täiendavad eri värvi detailid) leviku tuvastamine ja ajaline piiritlemine. Kirjeldati ka maalritehnilisi tähelepanekuid, näiteks viimistlust moodustavaid kihte, värvi- ja krunditüüpe ning värvikihti.

Info kogumist jätkates oleks võimalik hakata tegema laiemaid, üldistavaid järeldusi, et täiendada seniseid, üsna üldisi teadmisi eri ajastutel kasutusel olnud värvitoonide kohta. Äärmiselt huvitav on piirkondlike värvigammade või iseärasuste tuvastamine, nn linna värvide teema. Viimati mainitu ja nn ajastu värvi väljaselgitamine võiks olla tulevaste uuringute põhieesmärgid.

Töö tulemusi saavad rakendada paljud vanade majade säilitamise ja uurimisega seotud huvirühmad: ehitusvaldkonnas tegutsejad ja ametkonnad, teadustööde tegijad ja ajaloolased ning restaureerijad, samuti majaomanikud. Lisanduv hoonetüüpe ja piirkondlikku eripära arvestav teave värvilahenduste kohta mitmekesisaks analoogia printsiibil valikute tegemise võimalusi mälestiste puhul, mille esialgset värvust kindlaks teha ei saa. Võiks ju ometi anda kõikidele soovijatele peale ehituspoes pakutavate värviskeemide võimaluse valida ka Eestis ajalooliselt kasutusel olnud lahendus.

TULEMUSTE ANALÜÜS

Seni on uuringuid tehtud ja tulemusi analüüsitud nii väheste majade puhul, et värvileviku kohta saab esile tuua ainult mõne linnadeülese tähelepaneku. Valga vanimal, vanabalt hoonetüübil on esimesed tuvastatud värvitoonid tumepruun ja -punane. Tallinna Kassisaba uuringu aruandes on levinuimate värvitoonidena nimetatud erinevais soojades varjundis pruunid, ookrid ja hallid, harvem avastati beežikaid ja rohelisi.

Üldjoontes on sarnased tulemused saadud Valgas, erandiks on seal rohelise ja rohekashalli tooni mõnevõrra suurem esindatus. Kuna rohelist on peetud mitteametlikuks raudtee-ehitiste värviks, on selle sagedasem levik 1899. a raudteeühenduse saanud linnas igati loogiline. Mitmetoonilisi värvilahendusi tuvastati Valga majade esimeses värvikihis ainult raudtee tüüpprojekti järgi ehitatud neljal tööliselamul ja endisel klubihoonel. Rohkemat levikut ei saa samas välistada, sest valim oli väike ja paljude uuritavate majade värvi seisund (st ühtse, kõikidel detailidel esineva värvi puudumine) ei võimalda sondaaže omavahel vastavusse seada.

Väikelinnades on värvikihte vähem kui Tallinnas: Valgas keskmiselt kolm ja pool, ent Tallinnas Kassisabas kuus. Kui uskuda arhiivis olevaid hoonete hindamisakte ja neis leiduvat hinnangulist värvikihi kulumise protsenti, ei ole suur osa Valgas uuritud hoonetest näinud uut värvi juba peaaegu 70 aastat. Silma järgi otsustades avaneb sarnane pilt paljudes Eesti linnades. Ilmastiku eest kaitsva kihi puudumise tõttu on laudise seisukord halb. Seetõttu on suur oht, et uuritav info kaob – korrastustööde käigus vahetatakse vooder ülevärvimise asemel ilmselt lihtsalt välja.

Rohkelt säilinud värvikihtidega Kassisaba majade uurimine tõestas kujukalt, et värvistratigraafiat uurides on mikroproovi võtmine elementaarne, sest see muutis

(1)

UURINGU TEOSTAJA		HOIVIE AADRESS	SONDAAŽ NR																											
Diana Haapsal, Reili Miggur		Tartu 12	1_3																											
SONDAAŽI ASUKOHA KIRJELDUS Peaukse parempoolne pärdelüü, circa 110 cm maapinnast.		SONDAAŽI PAIKNEMINE																												
<table border="1"> <thead> <tr> <th>JRK NR</th> <th>VIIMISTLUSKIHID</th> <th>NÄIDIS</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td>puitt</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>tume rohkekahal, N485</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>krunt</td> <td></td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>ooker, M399</td> <td></td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>tumepruun, N464</td> <td></td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>hallikasroosa, S410</td> <td></td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>helepruun, K471</td> <td></td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>hele punakaspruun, L476</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		JRK NR	VIIMISTLUSKIHID	NÄIDIS		puitt		1	tume rohkekahal, N485			krunt		2	ooker, M399		3	tumepruun, N464		4	hallikasroosa, S410		5	helepruun, K471		6	hele punakaspruun, L476		 MÄRKIMED Värvil säilivus osaline, kihid õhukesed ja raskesti eraldatavad.	
JRK NR	VIIMISTLUSKIHID	NÄIDIS																												
	puitt																													
1	tume rohkekahal, N485																													
	krunt																													
2	ooker, M399																													
3	tumepruun, N464																													
4	hallikasroosa, S410																													
5	helepruun, K471																													
6	hele punakaspruun, L476																													
FOTOD																														

sondääži käigus selgunud esimese kahe viimistluskihi tulemusi 17 juhul 30st. Järeldus on ka see, et võetud proovidest peab mikrolihvid tegema üksnes siis, kui sondeerides jäävad tulemused ebaselgeks. Valga majadel, mille kihistused olid sageli nähtaval ilma sondeerimiseta, oli tulemuste täpsustamist vaja harva, ning seal teenis mikroproovide võtmine rohkem keemilise koostise uurimise eesmärki.

MÕTTEID EDASPIDISEKS

Seniste uuringute käigus tõusis esile vajadus digitaalse lahenduse järele, sest kogutav väga suur kogus teavet on keeruliselt hallatav. Ühe hoone kohta saadav materjal on eriilmeline, koosnedes arhiiviallikate infost, sondääžikaartidest, fotodest ja tekstilistest kirjeldustest. Koondaruannete käsitsi koostamine on ülimalt ajamahukas ja tuleks edaspidi asendada eri parameetrite alusel filtreerimist võimaldava digitaalse andmepangaga. See lihtsustaks ka suure infomahu analüüsi ja kiirendaks välitööde dokumenteerimise protsessi. Kaalumist väärriks veel avalik andmebaas internetis, mis teeks kõikidele huvitatutele tulemustega tutvumise mugavamaks ja suurendaks nii tulemuste kasutatavust.

Alustatud perspektiivika tööga on tarvis edasi minna. Iga järgmise Eesti väikelinna lisandumine uuringusse suurendab tulemuste kaalukust ja üldistuse täpsust. Enne järgmisi uuringuid oleks tarvis välja töötada andmebaasi loomeks tarvilik alussüsteem. Loodetavasti leitakse juba lähiajal tahe ja võimalused projekti jätkata ja laiendada.

(1) Sondääžikaardi näidis Valgast, Tartu 1. Selliseid kaarte vormistatakse ühe maja kohta keskmiselt neli. Kaardi täitja ja foto autor Diana Haapsal (2) Tüüpilised Valga vanemad elamud. 1) Vanabalti maja. Foto Diana Haapsal, 2) Vanem alevielamu. Foto Pille Vilgota, 3) Uuem alevielamu. Foto Eva-Liisa Lõbu (3) Diana Haapsal (vasakul) ja Maari Hinsberg uurimas elumaja Paides Väike-Aia 5. Foto Dmitri Kotjuh

¹ Claudia Valge 2015. a kaitsitud bakalaureusetöö „Ajalooste puithoonete välisfassaadide värvilahendused Kassisaba asumis“ raames.